

Friezen voerden doden aan honden

Het lijkt erop dat de oude terp-Friezen hun overleden familieleden vaak buiten de terp achterlieten voor honden of andere aaseters.

Deze 'excarntie' was in de IJzertijd misschien wel het meest gebruikelijke afscheidsritueel, oppert archeologe Annet Nieuwhof in haar proefschrift, waarmee zij maandag promoveert aan de Rijksuniversiteit Groningen. Zij denkt dat de terpbewoners een deel van de botten later verzamelden en onder hun huis begroeven.

De dodencultuur van de terpbewoners in de IJzertijd en Romeinse tijd heeft archeologen altijd voor raadselen gesteld. Uit de vroege middeleeuwen zijn veel potten met crematie-as bekend en uit de late middeleeuwen dateren veel skeletten. Vreemd genoeg komen zulke vondsten slechts sporadisch voor in oudere terplagen.

Ook in de Late IJzertijd waren de terpgebieden al vrij dichtbevolkt, maar wat deed de bevolking toen met haar doden? Het gekke is dat er geregeld losse mensenbotten in terpen opduiken, vaak onder of bij een huis. Net als onderdelen van honden en paarden lijken zij te zijn achtergelaten met een speciale bedoeling.

Het is 2000, wanneer witbeige schedels afsteken tegen de donkere klei in de wierde van het Groninger Englum. Het zijn acht schedels in totaal, die bij een opgraving tevoorschijn komen. De lichamen en kaken ontbreken. Wat die schedels betekenen, is opgravingsleider Nieuwhof niet meteen duidelijk. Is er sprake van koppensnellerij? Zijn het slachtoffers van brute overvallen? Maar dan ziet de archeologe het. De schedels liggen in een kring. Ze denkt: „Dit moet een ritueel zijn geweest.”

De schedels laten Annet niet los. Vier jaar later, juist op het moment dat ze overweegt te gaan promoveren, staren dezelfde verstofte schedels haar vanuit de schappen bij een archeologisch bedrijf aan. Er is wel wat onderzoek op gedaan. Maar de bijzondere compositie waarin ze gevonden zijn, is niet verder onderzocht.

Archeoloog Annet Nieuwhof.

FOTO KEES VAN DE VEEN

In 2010 werd in de kerkterp van Jelsum een schedel gevonden in een put. Dit lijkt een rituele bedoeling te hebben gehad, net als de getoonde aardewerkvondsten.

Acht schedels lagen in de wierde van Englum in een cirkel. Zij vormden de aanzet voor het promotieonderzoek van Annet Nieuwhof.

Nieuwhof probeert op basis van de vele voorbeelden een theorie te vormen over de raadselachtige denkwereld van die tijd. Zij concentreert zich hierbij op de wierde van Englum en het door archeoloog Van Giffen opgegraven Ezinge. Beide wierden zijn groot, uitvoerig onderzocht en in dezelfde periode (vanaf 500 voor Christus) bewoond.

Haar collega-archeologen van de RUG doen ondertussen verschillende nieuwe vreemde vondsten. Ze graven in 2006 onder het Oldehoofsterkerkhof in Leeuwarden en vinden hier een boerderij van omstreeks 100 na Christus. Hieronder ligt een deel van een mensenhoofd met hier tegenaan een hondenbot.

Bij terpopgravingen in Achlum,

Het enige wat overbleef, waren de schedels en enkele kleine botjes

Jelsum en Lollum duiken ook vreemde begravingen van losse mensenbeenderen op en oudere onderzoeksverslagen leveren nog veel meer aanwijzingen. Opvallend is dat deskundigen soms de vraatsporen van honden herkennen. Aanwijzingen

Misvormd aardewerk werd vaak met een rituele bedoeling op een strategische plek geplaatst.

gen voor kannibalisme ontbreken. Nieuwhof vermoedt nu dat de Englumse hoofden van geëxcarneerde lichamen afkomstig zijn. De doden werden in het landschap neergelegd en aan 'de natuur gegeven'. Het vlees trok aaseters aan als vogels en honden, die de botten schoonknabbelde.

Het enige wat overbleef, waren de schedels en enkele kleine botjes. Nabestaanden zullen deze schone botresten hebben verzameld om ze te begraven in hun huizen. De prehistorische boeren vereerden op deze manier hun voorouders en legden zo ook hun plek op de wierde vast.

Onder de prehistorische woningen worden vaak resten van honden gevonden. Mogelijk duiden die ook

op een vorm van voorouderverering, omdat ze van de botten aten en zo stukjes van de voorouders in zich hebben, suggereert Nieuwhof.

De cirkel van menselijke schedels was een zeer zichtbaar aspect van een ritueel, maar waarschijnlijk moet er achter veel meer vondsten uit die tijd een bijzondere gedachte worden gezocht. Aardewerkpotten werden met een scherp voorwerp bewust kapot gemaakt en de stukken aan weerszijden van een sloot begraven.

„In de IJzertijd groeide de bevolking flink. Grenzen moesten opnieuw vastgesteld worden. Dit werd gedaan door scherven in de grond te plaatsen. De mensen claimden zo land”, vermoedt de promovenda.